

Ćwiczenia – seria XII

Przygotował: J. Ciborowski, Z. Szeffiński, A.F.Żarnecki

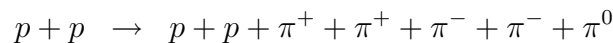
1. Transformacja energii i pędu, masa niezmiennicza

W LHC zderzają się przeciwbieżne wiązki protonów o energiach 7 TeV każda.

- oblicz współczynniki transformacji Lorentza z układu laboratoryjnego do układu protonu wiązki.
- jaka będzie energia mijających go protonów drugiej wiązki w układzie, w którym proton pierwszej wiązki spoczywa?
- jaka jest całkowita energia dostępna dla produkcji cząstek w układzie środka masy?
- jaka musiałaby być energia wiązki protonów padających na tarczę stacjonarną aby energia dostępna wynosiła tyle samo co w LHC?

Masa protonu wynosi w przybliżeniu $M_p = 1 \text{ GeV}/c^2$; $1 \text{ TeV} = 10^{12} \text{ eV}$, $1 \text{ GeV} = 10^9 \text{ eV}$.

2. Wiązka protonów pada na tarczę protonową (ciekły wodór). Jaka musi być minimalna energia wiązki aby móc wyprodukować $n=5$ mezonów π :

Masy mezonów π i protonu wynoszą odpowiednio $m_\pi = 0.14 \text{ GeV}/c^2$ i $m_p = 0.94 \text{ GeV}/c^2$.

3. Układ środka masy, przeliczanie czteropędów między układami

Wiązka mezonów π o energii $E_1 = 1 \text{ GeV}$ pada na tarczę protonową (ciekły wodór). Jednym z zachodzących procesów jest rozpraszanie elastyczne $\pi p \rightarrow \pi p$.

- jaka jest prędkość układu środka masy πp ?
- jakie są energie i pędy obu cząstek w układzie środka masy?
- mezon rozproszył się pod kątem $\theta^* = 90^\circ$ w układzie środka masy. Pod jakim kątem nastąpiło rozproszenie w układzie laboratorium?

Masy mezonu π i protonu wynoszą odpowiednio $m_\pi = 0.14 \text{ GeV}/c^2$ i $m_p = 0.94 \text{ GeV}/c^2$.

4. Pion π^0 o masie $m_\pi = 140 \text{ MeV}/c^2$ poruszający się z energią kinetyczną $E_k = 35 \text{ MeV}$ rozpada się na dwa fotony. Wyznacz maksymalną i minimalną energię fotonu, która może zostać zmierzona w układzie laboratoryjnym. Jaki kąt między fotonami zostanie zmierzony w układzie laboratoryjnym jeśli w układzie własnym pionu fotony zostaną wyemitowane prostopadle do kierunku ruchu?

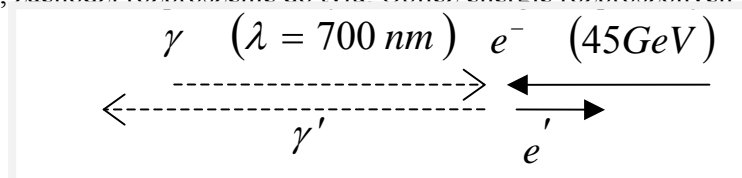
5. (nieobowiązkowo) Cząstka X o masie M rozpada się na 3 identyczne cząstki (dla ułatwienia numerujemy je) a_1 , a_2 i a_3 , oczywiście o tych samych masach m . W układzie środka masy cząstki wtórne mogą mieć różne pędy, związane jedynie warunkiem znikania ich sumy. Ile wynosi energia kinetyczna produktów rozpadu w CMS? Rozważ taką konfigurację pędów cząstek wtórnych, w której:
- mają one pędy równe co do wartości. Jaki jest pęd każdej z cząstek?
  - jedna z nich spoczywa. Jakie są pędy dwóch pozostałych?
  - pędy wszystkich 3 cząstek wtórnych są (i) współliniowe oraz (ii) pędy dwóch cząstek są równe i równoważą pęd pozostałej. Jakie są pędy cząstek w takiej konfiguracji?
6. Rakieta lecąca w kierunku Ziemi z prędkością $v = 0.6 c$ emituje sygnały przy pomocy lasera. Emitowane fotony mają energię 0.6eV (podczerwień). Jaką energię fotonów zmierzy obserwator na Ziemi? Jak szybko musiałaby lecieć rakieta, żeby fotony stały się widzialne ($E > 1.8\text{ eV}$)?

7. Wsteczne rozpraszanie Comptona na relatywistycznych elektronach.

W procesie Comptona fotony UV padają na spoczywające elektrony i rozpraszają się, a długość fali zależy jedynie od kąta rozproszenia θ :

$$\Delta\lambda = \lambda' - \lambda = \frac{h}{m_e c} (1 - \cos\theta) = \lambda_c (1 - \cos\theta), \text{ gdzie } \lambda_c = \frac{h}{m_e c} = 2,4 \cdot 10^{-3} \text{ nm} = 2,4 \cdot 10^3 \text{ fm}.$$

W zderzeniu fotonów z lasera rubinowego ($\lambda=700\text{nm}$) z elektronami z akceleratora LEP w CERN-ie o energii $E_e=45\text{ GeV}$, zachodzi rozproszenie do tyłu. Oblicz energie rozproszonych fotonów.

8. Efekt Dopplera

Przeprowadzono spektrometryczne badania promieniowania pochodzącego z odległej galaktyki. Linie widmowa o długości fali (zarejestrowanej w spektrometrze) $\lambda=730\text{nm}$ udało się zidentyfikować jako linię wodoru serii Balmera, która w warunkach laboratorium ziemskiego ma długość fali $\lambda_0=487\text{nm}$. Korzystając z wzorów Dopplera oblicz prędkość i kierunek ruchu galaktyki.

9. Efekt Dopplera z wzorów transformacyjnych energii

Przeprowadzono spektrometryczne badania promieniowania pochodzącego z odległej galaktyki. Linie widmowa o długości fali (zarejestrowanej w spektrometrze) $\lambda=730\text{nm}$ udało się zidentyfikować jako linię wodoru serii Balmera, która w warunkach laboratorium ziemskiego ma długość fali $\lambda_0=487\text{nm}$. Korzystając z wzorów transformacji energii oblicz prędkość i kierunek ruchu galaktyki.

10. Efekt Dopplera i stała Hubble'a

Obserwacje wskazują, że Wszechświat rozszerza się jednorodnie i nie posiada wyróżnionego punktu. Dla odpowiednio dużych skal w porównaniu z rozmiarami Galaktyki spełniona jest zależność (prawo Hubble'a): $v = H_0 r$

Gdzie:

v - prędkość oddalania się obiektu (źródła promieniowania(galaktyki)) od Ziemi,

r - odległość do źródła,

H_0 - stała Hubble'a.

- W jaki sposób stosunek $\frac{\lambda}{\lambda_0}$ zależy od odległości źródła od Ziemi (r), przy spełnieniu

prawa Hubble'a. Oblicz Stałą Hubble'a jako funkcję odległości, r i $\frac{\lambda}{\lambda_0}$.

- W jaki sposób wielkość zdefiniowana jako przesunięcie ku czerwieni (redshift)

$$z = \frac{\lambda - \lambda_0}{\lambda_0} = \frac{\Delta\lambda}{\lambda_0} \text{ zależy od odległości źródła od Ziemi (r), przy spełnieniu prawa}$$

Hubble'a.

- Policz stałą Hubble'a dla

- Galaktyka w gwiazdozbiore Panny $r_1=17\text{Mpc}$, $z_1=0,004$

- Galaktyka w Wielkiej Niedźwiedzicy $r_2=180\text{ Mpc}$, $z_2=0,051$